

In memoriam: Sergei Stadnikov

(20. juuli 1956, Pärnu – 26. juuni 2015, Tallinn)

2015. aasta mais Tartus toimunud mainekal Helsingi ja Tartu ülikoolide korraldataval rahvusvahelisel Vana Lähis-Ida uurijate üheksandal Melammu teaduskonverentsil sai Sergei Stadnikovi väliskollegidele tutvustades lausunud: „Eesti parim ja ainus egiptoloog“. Hiljem arutlesime teadlaste seas isekeskis, et Eesti teadus on niivõrd väike, et ka ühe inimese surm või välismaale lahkumine kaotaks kogu riigist terve eriala. Eesti teadus — ja eriti orientalistikateadused — on meie riigi väiksuse tõttu tihti seisnud vaid ühe-kahe säravast indiviidist suurkuju najal. Kuid hoolimata sellest, et Eestis puuduvad orientalistikainstituudid igas ülikoolis, mis on mujal maailmas tavapärane, on erinevate teadusasutuste raames suudetud igati maailmatasemel elus hoida peaaegu kõiki vastavaid uurimisuundi ning olla mitte maailmateaduse äärealaks, vaid üheks kokkusaamiste ja teadlastevahelise mõttevahetuste keskpunktiks. Ja tänu Sergei Stadnikovile ka isegi orientalistika raames üpriski pisikeses egiptoloogias.

2015. aasta juuni lõpus lahkus meie seast ootamatult Tartu Ülikooli orientalistikakeskuse teadur, egiptoloog, Eesti Akadeemilise Orientaalseltsi liige, tõlkija ning tuntud kolumnist Sergei Stadnikov.

Orientalist ja ajaloolane Sergei Stadnikov sündis Pärnus 20. juulil 1956. aastal. Juba lapsena koolis ilmutas ta suurt huvi Egiptuse muistse tsivilisatsiooni vastu, mis sai hiljem jätku ülikooliõpingute ajal. Aastatel 1977–1982 õppis Sergei Tartu Ülikoolis ajalugu, kuid juba tollal oli ta sügavalt kiindunud eelkõige Egiptuse ajalukku ja kultuuri. Stadnikov alustas vanaegiptuse keele õpinguid Tartu Ülikoolis tuntud polügloti Pent Nurmekunna õpilasena ning jätkas Leningradi Riiklikus Ülikoolis maineka egiptoloogi Igor Vinogradovi juures. Ta täiendas ennast korduvalt Leningradis (Peterburis) ja Moskvas, samuti Saksamaal (Münsteris) ning mujalgi. Oma teadustegevuse jooksul oli Stadnikov hästi tuttav ka teiste mainekate egiptoloogidega, nagu Oleg Berlev (1933–2000) või Jan Assmann jt; ta käis väga tihedalt läbi maailma assürioloogidega, hebraistide ja ugaritoloogidega, nagu Michael Heltzer (1928–2010), Vladimir Emeljanov, Manfred Dietrich, Helmut Freydank, Veronika K. Afanasjeva jt. Sel sajandil osales ta aktiivselt enami-kes Tartu Ülikooli idamaade teemalistes uurimisprojektides.

Sergei panus Egiptuse Vana ja Keskmise Riigi (ca 2700–1700 eKr) ajaloo, riikliku ideoloogia ning kirjanduse uuringutesse on märkimisväärne — peamiselt tundis ta huvi Egiptuse kuningate ideoloogia, kuningliku titulatuuri ning muidugi ka kirjanduse vastu. Viimasel kahel aastakümnel olid tähelepanu vääriavad tema tööd ka egiptoloogias ja Lähis-Ida uurimise ajaloo alal. Oma esimese tippajakirjas ilmunud artikli avaldas ta *Altorientalische Forschungen*'is 1991. aastal just Eesti orientalistist ja rännumehest Otto Friedrich von Richterist ning samal teemal kirjutas ta koostöös Indrek Jürjoga ka oma viimase rahvusvahelise monograafia *Briefe aus dem Morgenland: Otto Friedrich von Richters Forschungsreise in den Jahren 1814–1816*, mis ilmus aastal 2013 mainekas Saksa kirjastuses Dr. Kovač Verlag.

Eesti kultuurilukku on ta jätnud kustumatu jälje teaduslikult täpsete ja väga põhjalikult kommenteeritud tõlgetega vanaegiptuse keelest: „Sinuhe jutustus“, „Amenemhet I õpetus oma pojale Senusertile“, „Ptahhotepi elutarkus“, „Püramiiditekstid“, „Sobekhu autobiograafiline steel“, „Thutmosis III Kaanani-sõjakäik“ jt. Tema neli olulisemat eestikeelset monograafiat on: *Sinuhe jutustus: Kommenteeritud tõlge vanaegiptuse keelest* (1996), *Vana-Egiptuse kultuurilugu: Valitud artikleid, tõlkeid ja esseid* (1998, korduustrükk ilmus 2015), *Ptahhotepi elutarkus* (2011) ja *Amenemhet I õpetus oma pojale Senusertile* (2014). Kokku on Sergei sulest ilmunud seitse raamatut.

Sergei Stadnikov osales paljudel rahvusvahelistel konverentsidel Saksamaal, Soomes, Eestis, Itaalias, Venemaal jm. Tema teadusartiklite arv küünib üle kaheksakümne; kättesaadavate andmete põhjal on ta aga koostanud rohkem kui 850 entsüklopeediaartiklit, esseed, arvustust ning ajakirjanduslikku artiklit ja kolumni. Teadustekste avaldas ta peamiselt saksa keeles, mis on inglise keele kõrval tänini võrdväärne teaduskeel orientalistikas, sh ka egiptoloogias, ning seetõttu on tema artiklid ilmunud just valdavalt Saksamaa väljaannetes. Eestikeelse loome- ja teadustöö kogumaht on aga tohutu, ulatudes tuhandesse lehekülgedesse. Sergei Stadnikov tegeles usinasti ka teaduse populariseerimisega, avaldas aimekäsitlusi erinevates väljaannetes. Kõigele lisaks olid tal peale Egiptuse laialdased teadmised Vana Lähis-Ida kohta. Sergei valdas mitmeid keeli, emakeelena eesti ja vene keelt võrdväärselt, kuid lisaks veel saksa, prantsuse, inglise, kreeka ja vanaegiptuse keelt. Ta oli tuntud kui ühiskonnategelane, ajakirjanik ning palju vastakaid mõtteid tekitav, intrigeerivaid ideid välja käiv arvamusiid. Ta tegutses giidina Egiptuses, Türgis, Kreekas ja mujalgi. Hea keelevaistu, laialdase eruditsiooni ja terava huumorimeelega Sergei jagas ümbritsevate inimestega alati oma optimismi ning sageli oli just tema seltskonnahing, suutes kaasakõitvalt vestelda peaaegu kõikidel teemadel — ajaloost, poliitikast, kunstist, muusikast ja kirjandusest kuni kõige igapäevasemate eludetailideni välja. Tõelise intellektuaalina armastas Sergei ka teadlikult parasjagu võimul ole-

vale korrale vastanduda — seda nii Nõukogude ajal kommunistlikule režiimile kui ka tänapäeva lääne „demokraatiale“, mida pidas läbinisti silmakirjalikuks.

Sergei Stadnikov oli väga hea esineja, mistõttu tema ettekanded konverentsidel või loengud ülikoolis jäid alati meelde — faktide täpse, ent kõitva esitamisega oskas ta inimestes huvi äratada. Veel päev enne surma ta helistas ja rääkis innustunult oma tulevikuplaanidest, arutles ühe enese äsja valminud teadusartikli tõlkimisest inglise keelde ja mainis veel üht valmiskirjutatud artiklit. Isegi Sergei Stadnikovi surmapäeval ilmus temalt artikkel, mis Päevalehe toimetuse sõnul oli saadetud päev enne surma.

Stadnikov on avaldanud hulgaliselt artikleid eesti, saksa, inglise, soome, itaalia ja vene teadusajakirjades, nagu *Tuna, Akadeemia, Looming, Vikerkaar, Aegyptiaca Rossica, Loccumer Protokolle, Evangelische Akademie, Mitteilungen für Anthropologie und Religionsgeschichte, Forschungen zur Anthropologie und Religionsgeschichte, Göttinger Miszellen, Altorientalische Forschungen, Suomen Egyptologinen Seura: Tiedotuslehti, Радыга, Визузород, Sesto Congresso Internazionale di Egittologia* jt.

Postuumselt on temalt ilmumas mitu kirjutist, sh ka sellistes soliidsetes väljaannetes nagu *Alter Orient und Altes Testament: Veröffentlichungen zur Kultur und Geschichte des Alten Orients und des Alten Testaments* ja Tartu Ülikooli orientalistikaväljaandes *Studia Orientalia Tartuensia, Series Nova*.

Nagu juba vanad sumerid kirjutasiid, on surm saabumas paratamatult igäühele meist pärast nabanööri läbilõikamist – nagu veeuputus või lahing, mille eest ei ole võimalik põgeneda. Sergeile on paratamatu kohale jõudnud ning meil jääb üle ainult olla tänulikud selle eest, et Eesti kultuuriruumis on emakeeles kättesaadav mahukas Egiptuse kultuuripärand ja kirjavara, mis jääb vaimset toitu andma veel mitmete põlvkondade tudengitele ja kirjandushuvilistele. Ühtlasi lootkem, et Sergei Stadnikovi loenguid külastanud ning tema teadustöid lugunud tudengite seas leiduks keegi, kes tekkinud egiptoloogialase tühimiku peatselt täidab.

*Kolleegid Tartu Ülikooli usuteaduskonnast
ja Tartu Ülikooli orientalistikakeskusest
Peeter Espak, Tarmo Kulmar, Märt Läänemets, Vladimir Sazonov*